

TURINYS

- 8 – PRATARMĖ
- 12 – AUTORIAUS ŽODIS
- 14 – KELIAS Į MIŠKĄ
- 52 – KOVA SU GINKLU IR SPAUSDINTU ŽODŽIU
- 72 – UGNIES KRIKŠTAS
- 100 – MIŠKŲ FRONTE NIEKO NAUJO
- 128 – TYLA PRIEŠ AUDRĄ
- 146 – NEGERAS 1945 METŲ RUGPJŪTIS
- 172 – ATOSTOGOS ŠIMONIŲ GIRIOJE
- 198 – ATSAKINGA UŽDUOTIS
- 224 – KELIAS ATGAL
- 248 – ŽIEMA BENAMIŲ NELEPINA
- 286 – EPILOGAS
- 374 – JUDOŠIAI IR JUDOŠIUKAI
- 384 – ŽALIOJI RINKTINĖ
- 388 – ŽALIOSIOS RINKTINĖS KAUTYNĖS 1945–1946 METAIS
- 398 – ŽINIOS APIE ŽALIOSIOS RINKTINĖS PARTIZANUS (1944–1946)
- 410 – ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ
- 416 – LITERATŪRA IR ŠALTINIAI
- 419 – BIBLIOGRAFIJA

Gruodžio mėnesį pajutome, ką reiškia žiema benamiams žmonėms! Šaltis ir sniegas tapo piktais enkavėdistų sąjungininkais. Laimė, mums į pagalbą atėjo gerieji Lietuvos ūkininkai. Jie aprenge šeimų neturinčius partizanus žieminiiais rūbais, tarp jų ir mane. Kažkokiamė kaime nepažįstama mergina padovanojo vilnonį megztinį, ten pat gyvenęs ūkininkas – aulinius chrominius batus, o dar kitas – puikius Lietuvos kariuomenės karininko aulinukus. Visi šie daiktai buvo didelis lobis sunkiais pokario laikais. Už juos buvo galima gauti tūkstančius rublių, ir aš nenorėjau imti tokių brangių dovanų. Gerieji Lietuvos žmonės įbruko juos per prievartą. Kailinius įteikęs ūkininkas pasakė:

– Mane perkūnas nutrenktų vidury žiemos, jei aš laikyčiau juos spintoje, žinodamas, kad Lietuvos partizanas kenčia nuo šalčio.

Vasarą paprastai vengdavome drėgnų ir niūrių eglynų, kur visada būdavo daugybė uodų, aklių ir kitokių skaudžiai geliančių vabzdžių. Žiemą viskas pasikeitė. Nuplikusiame miške visada žaliuojančios eglės ne tik dengė mus nuo piktų priešų akių, bet ir saugojo nuo žvarbaus vėjo. Iš jų šakų įsirengdavome guolius apie laužą. Būtumėte tik matę, kaip greitai ir meistriškai partizanai sugebėdavo įsirengti stovyklą! Nesutrukdydavo nei speigas, nei akių vokus užlipdanti šlapdriba. Išsirinkę tris keturias ratu augančias eglės, vyrai sugebėdavo taip jas nukirsti, jog jos nenugriūdavo su triukšmu ant žemės, bet sinchroniškai, iš lėto nusileisdavo į rato vidurį ir pasvirusios susiremdavo viršūnėmis. Taip išeidavo didžiulės palapinės karkasas. Kiti vyrai tuo metu nukirsdavo keletą vidutinio storumo lieknų beržų ir kamienus supjaustydavo metriniais gabalais. Po to sukraudavome iš jų rietuvę kryžmai suguldytomis eilėmis, kamieną prie kamieno, o apačioje iš sausuočių sukurdavome nedidelį lauželį. Po gero pusvalandžio įsiliepsnodavo ir ką tik nukirsti beržai. Nuo rietuvės imdavo skliski palaimingi šilumos spinduliai, sniegas aplinkui nutirpdavo, o šaltis atsitraukdavo beveik porą metrų. Svarbiausia, jog tokio laužo nereikėdavo kurstyti, jis degdavo vos ne iki ryto. Minimaliu nuotoliu nuo laužo žemę išklodavome eglėšakiais, ir stovykla gatava. Sėdėdami ant tokio kilimo prie kaitrios laužo liepsnos jausdavomės ne blogiau už paukščiukus po motinos sparnu. Užmigdavome

atsukę galvas į laužą, tačiau netrukus kojos imdavo šalti, todėl tekdavo apsisukti 180 laipsnių kampu. Neskaičiavau, kiek kartų tekdavo keisti kojų ir galvos padėtį. Tai pagaliau priklausė nuo šalčio stiprumo. Iš pradžių jautėme šokią tokį nepatogumą, bet vėliau pripratome apsisukti beveik neprabudami iš miego. Laužas kūrenosi ištisą parą. Žalių beržų rietuvės degė kaitriai ir be dūmų, o tai buvo be galo svarbu. Mat kiekvieną dieną virš miško lyg kraujo ištroškęs vanagas praskrisdavo žvalgybinis kukurūzninkas.

Pamiškės kaimuose beveik kasdien zujo stribų ir enkavėdistų būriai. Krūmams numetus lapus ir iš rinktinės belikus vos penkiolikai žmonių, jie įsidrąsino iki akiplėšiškumo. Beveik kiekvieną dieną iš Šeduvos atvykdavo po du ar tris sunkvežimius baltais kombinezonais vilkinčių kareivių. Vieni vaikščiodavo pamiškės keliukais ieškodami pėdsakų, kiti krėsdavo ūkininkų sodybas ieškodavo bunkerių, tardydavo vargšus žmones. Ypač nuo jų kentėjo moterys ir vaikai. Ne kartą stebėjome šituos kraugerius pro žiūronus, deja, sutrukdyti nenaudėliams kamuoti žmones negalėjome. Netgi pasalos suruošti neturėjome galimybes. Kelias ėjo toli nuo miško, be to, enkavėdistų visada būdavo kelis kartus daugiau negu mūsų. Jiems netrūko nei žmonių, nei kulkosvaidžių, nei šovinių. Partizanams buvo visai kas kita.

Atvykę į Radvilonių mišką ketinome laikytis kaip galima ramiau. Strategiškai patogioje vietoje, netoli Ežerėlės upelio, pasistatėme puikią žeminę su šaudymo angomis ir gultais viduje. Tačiau nakvojome joje vos porą naktų. Pačiu laiku atėjo į galvą mintis, kad šitoks bunkeris yra spąstai mums patiems. Nors apsupimo atveju buvo galima laikytis, kol nepritrūksime šovinių, bet po to – neišvengiama mirtis. Partizanams nedera ilgai užsibūti vienoje vietoje nei vasarą, nei žiemą. Būtina kuo dažniau keisti stovyklavietes, klaidinti NKVD šnipus ir nesileisti būti apsuptiems.

Mūsų būgštavimai pasitvirtino. Vieną rytą NKVD kareivių būrys apsupo mūsų paliktą žeminę ir atidengė į ją pragarišką ugnį iš kulkosvaidžių ir automatų. Po to prislinkę visiškai arti mėtė į vidų granatas, nors ten nebuvo nė vieno partizano. Galbūt jie perskaitė prie įėjimo paliktą raštelį, kuriame parašėme, jog laikinai paliekame šį būstą, ir uždraudėme bet kam įeiti į vidų. Atseit užminuota. Pamelavome, nors būtume to nedarę, net jei būtume turėję nors vieną miną.

Partizanams atėjo sunkios dienos. Jos pastebimai pasunkėjo pasibaigus karui, ypač po 1945 m. rugpjūčio 2 d., pasirašius JAV, SSRS ir Didžiosios Britanijos vadovų susitarimą Potsdamo konferencijoje¹¹⁷. Didžiosios valstybės parodė savo tikruosius veidus. Prasidėjo šakalų puota po pergalės prieš kojotus. Atlanto chartija buvo sutrypta ir išmesta šiukšlių dėžėn. Potsdamo konferencijos nutarimai paskatino visas žmogystas stoti į bolševikų partiją, o žmogėnus – ploti jiems. Iki to laiko daugelis prisilaikydavo nuo šio lemtingo žingsnio, nes buvo neaišku, kuo baigsis Blogio kova su Gėriu. Visuomenės moralė susvyravo lyg kortų namelis. Žmonės susitraukė, o žmogystos triumfavo. Vis daugiau žmogėnų peržengdavo Rubikoną, Nepriklausomybės laikais skyrusį Niekšybę nuo Dorybės. Jie užgniauždavo silpnai rusenanti sąžinės balsą, teisindamiesi: „*Atleisk man, Viešpatie, bet Tu neturi teisės reikalauti iš manęs, kad būčiau mažesnis niekšas už Staliną, Trumaną, Etlį ir Sniečkų.*“

1945 m. spalio mėn. valdžia naikintojų batalionus perkrikštijo liaudies gynėjų¹¹⁸ vardu, prilygino juos milicijai ir pradėjo mokėti algas bei aprūpinti maistu. Galimas dalykas, jog pati Komunistų partija sunerimo dėl pasibaisėtino teroro kaimuose ir sumanė jį šiek tiek pristabdyti. Deja, nuo to niekas nepasikeitė: sribai liko sribais. Įpratę vogti ir atiminėti ūkininkų turtą, vadinamieji „liaudies gynėjai“ nepanoro mesti „pelningo amato“. Teroras galėjo sumažėti nebent tuo atveju, jei valdžia būtų pradėjusi bausti savo nusikaltusius tarnus. Bet ji to nedarė ir neketino daryti. 1945 m. pabaigoje išgirdau iki tol negirdėtą aforizmą: „*Kai valdžią užgrobia vagys, piliečiai privalo taip pat pasidaryti vagimis.*“ Manau, jog su šios sentencijos atsiradimu prasidėjo mūsų kaimo tragedija.

Nors labai stengėmės nepalikti pėdsakų išeidami iš miško ir grįždami į jį, nuo šnipų akių pasislėpti praktiškai buvo neįmanoma. Nedideliame ir

117 Potsdamo konferencija – Didžiosios Britanijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir SSRS vadovų konferencija 1945 m. liepos 17 – rugpjūčio 2 d. Svarstyti pokario Europos ir karą pralaimėjusios Vokietijos reikalai. Remdamasi 1945 m. Jaltos konferencijos nutarimais, Potsdamo konferencija numatė nuginkluoti ir paleisti Vokietijos kariuomenę, panaikinti nacionalsocialistų partiją ir jai pavaldžias organizacijas, uždrausti bet kokią nacistinę ir militaristinę veiklą bei propagandą. Potsdamo konferencija kartu su Jaltos konferencija (1945) ir Teherano konferencija (1943) buvo vienas svarbiausių Antrojo pasaulinio karo metų ir XX a. įvykių, kurie lėmė iki XX a. pabaigos gyvavusį Europos padalijimą.

118 1944 m. gruodžio 3 d. sovietinės Lietuvos Liaudies komisarų taryba ir Komunistų partijos Centro komitetas priėmė nutarimą kiekviename valsčiuje įkurti ginkluotus būrius iš partinio ir sovietinio aktyvo. Okupantai šiuos būrius vadino „liaudies gynėjais“, o kaimų ir miestelių gyventojai netruko juos niekinamai praminti sribais. Partizanų požiūriu, sribai buvo niekšai, išdavikai. 1952-ųjų pradžioje vos kas šeštas sribas buvo baigęs daugiau nei penkias klases, o kas trečias nesugebėjo baigti pradžios mokyklos arba buvo visiškai beraštis.

siaurame miškelyje išlikti ilgesnį laiką nepastebėtiems nebuvo galimybės. Tai mes žinojome, todėl kiekvieną dieną buvome pasiruošę žūtbutinėms kautynėms. Vieną gražią gruodžio dieną pagaliau sulaukėme labai nemalonaus miško košimo. Enkavėdistams, matyt, nusibodo gaudyti „vėją laukuose“ ir jie nutarė sunaikinti mūsų penkiolikos vyrų būrelį seniai išbandytu būdu. Jie pastatė miško pakraščiuose sargybą, o koks poros šimtų kareivių būrys išsiskleidė grandine ir ėmė slinkti iš šiaurės į pietus. Juos pastebėjo mūsų sargybinis prie kvartalinės biržės ir tuoj pat atidengė ugnį. Išgirdę šūvius, pakilome nuo laužo, susiveržėme diržus ir pasiruošėme mūšiui. Išsiskleidėme eglyno perimetru ir, priartėję prie kvartalinės, sugulėme. Vos tik pasirodė rusų kareiviai, pasveikinome juos sutartine ugnimi. Gal pusę minutės ausis kurtino automatų kakofonija. Girdėjosi šūviai ne tik priekyje, bet ir toli nuo mūsų kairėje bei dešinėje. Supratome, kad susidūrėme ne su keliasdešimt vyrų būreliu, o su kur kas didesniu būriu.

Nutilus šūviams, Virpša perdavė komandą trauktis pietų link. Niekam nereikėjo aiškinti, kodėl rusai nutraukė ugnį ir nesiveržė atakon. Tokiais atvejais jie stengdavosi apsupti partizanus, atkirsti kelius pasitraukimui, o po to sunaikinti visus iki vieno. Situacija šitokiam manevrui buvo nepaprastai palanki. Eglynas, kuriame buvome įsikūrę stovyklą, užėmė vos vieno kvartalo vidurį. Toliau į visas puses tęsėsi permatomas miškas. Mes privalėjome nedelsdami palikti šią jaukią vietelę. Reikėjo kuo greičiau traukti priešingon pusėn ir pereiti biržę anksčiau, negu jos gale įsitaisys rusų kulkosvaidininkai. Tai mums pavyko. Perbėgome miško „alėją“ be šūvio ir siauručiu keliuku nuskubėjome pirmyn. Išsigelbėti galėjome tik atitrūkę keletą kilometrų nuo savo persekiotojų, o po to nepastebimai palikę šį siaurą, kautynėms neparankų mišką. Kitos išeities nebuvo.

Pagal mūsų skaičiavimus, baudėjai turėjo gerokai sugaišti, kol iškrės mūsų paliktą eglėną. Neramino tik mintis, jog gali būti saugomas nuo Radvilonių kaimo skersai miško einantis vieškelis. Tokiu atveju bėgdami nuo vilko papultume ant meškos. Tai žinodami artinomės prie jo vorele, kaip galima tyliau, pasinaudodami eglaičių priedanga. Miške buvo tylu, nesigirdėjo nė vieno šūvio, o tai reiškė, jog mums pavyko gerokai atitolti nuo persekiotojų. Artėjant vieškeliui ėjome susikūprinę, ta pačia vorele, budriai žvalgydamiesi į visas puses.

Vieškeliu sargybą pastebėjome iš tolo. Kitoje jo pusėje, maždaug kas 50 metrų, stovėjo po du kareivius, o tiesiai priešais save išvydome visą

kulkosvaidininkų grandį. Visi kareiviai vilkėjo baltus kombinezonus. Virpša su dviem vyrais prislinko kiek galima arčiau kelio ir ne mažiau kaip penkias minutes stebėjo vieškelį. Mes kantriai laukėme sugulę po eglaitėmis. Buvo graži žiemos diena. Danguje nesimatė nė vieno debesėlio, švietė žiemos saulė, tačiau per storą šalčio sluoksnį spinduliai nepajėgė prasimušti iki žemės paviršiaus. Ore tvyrojo ne mažiau kaip penkiolikos laipsnių šaltukas, bet mes jo nejautėme. Tiems, kurie neturėjo baltų, maskuojamųjų kombinezonų, netgi buvo karšta. Galite įsivaizduoti, kaip nejauku gulėti ant švaraus sniego, gerai žinant, jog esi puikiausiais taikinys priešo kulkai!

– Šitoje vietoje forsuosime vieškelį! – pasakė grįžęs Virpša. – Galime tikėtis sėkmės, jei pulsime staigiai ir neleisime prabilti priešo kulkosvaidžiui. Šturmuosime kompaktiška vilnimi. Dagilis su Aušrele pasislinkite kiek galima labiau į kairę ir nukreipkite ugnį į toje pusėje esantį postą. Lapino grandis pritildys dešinėje esančius kareivius, likusieji atakuosime kulkosvaidį. Pakylame ir šaudydami šturmuojame vieškelį. Mano automatas duos komandą!

Aš su Dagiliu susikūprinę nuėjome į dešinę ir kiek galima arčiau prislinkome prie vieškelio. Kaip ir tikėjomės, rusai mūsų nepastebėjo. Jie visiškai nesitikėjo, kad mes galime atsirasti šitame miniatiūriniame eglaičių jaunuolyne kompaktiška grupe kulkosvaidžio panosėje! Kita vertus, partizanų buvo galima laukti tik pasigirdus miško košėjų šūviams. Matyt, todėl postuose stovėję kareiviai visiškai nesisaugojo ir tik kartkartėmis pasižvalgydavo pro žiūronus į abiejose eglėnėlio pusėse stypsantį retą mišką. Tikriausiai jie manė, jog veltui šala čia nuo pat ankstyvo ryto. Mūsų priešai nežinojo, kad pakelėje augantį nedidelį eglučių jaunuolyną galima pasiekti užpakalyje einančiu, iš flangų sunkiai pastebimu keliuku.

Dagilis ir aš nusitaikėme į du automatais ginkluotus kareivius ir ėmėme laukti pasigirstant Virpšos šūvių. Pulti vieškelio sargybą buvo pats laikas: geresnės progos negalėjo būti. Du kulkosvaidžio tarnybos kareiviai sukosi machorkos suktines, o dar vienas, matyt, gerokai sužvarbęs, trepsėjo vietoje ir stengėsi sušilti, daužydamas rankomis pečius. Po ilgai trukusio atodrėkio netikėtai paspaudęs nosies šnerves stingdantis šaltukas, kurį tik paryškino visą naktį kritęs sniegas, vertė žmones nuolat judėti, tik enkavėdistų degteriovka ramiai snaudė prie medžio ant metalinių kojyčių.

Juozas Masilaitis ir sūnūs Petras Masilaitis (Virpša) bei Jonas Masilaitis (Kerpė).

Ilgai laukti neteko. Staiga kurtinančiai prapliupo Virpšos vyrų automatai. Nebuvo laiko žvilgtelėti, kas atsitiko kulkosvaidžio tarnybai: mes privalėjome padaryti nepavojingus kairiajame flange esančius čekistus. Dagilis purptelėjo iš kulkosvaidžio keletą trumpų serijų, aš pykštelėjau porą kartų iš karabino ir metėmės skersai vieškelio. Bėgdamas akiai iššoviau dar kartą, peršokau per griovį ir stabtelėjau, išvydęs parkrintant Dagilį. Pagalvojęs, jog jį kliudė priešų kulka, prisiminiau savo pareigą – nepalikti kulkosvaidžio ir pabandyti išnešti sužeistąjį iš mūšio lauko. Laimei, to daryti neppureikė: Dagilis tuoj pat atsikėlė.

Mūsų ataka buvo tokia staigi, jog enkavėdistų kulkosvaidžio tarnyba nespėjo iššauti nė vieno šūvio, o už 50 metrų flanguose stovintys automatininkai praktiškai buvo nepavojingi. Vyrų lažinosi, jog iš tokio atstumo rusų automatų kulkos įstringa į kailinių vilnas. Keliolika metrų už vieškelio netikėtai išvydome sprunkančius tris stribus. Keista, kad anksčiau jų nepastebėjome. Stribai bėgo neatsišaudydami ir kadangi buvo gerokai dešiniau mūsų, nekreipėme dėmesio. Mūsų uždavinys buvo saugoti kairiąją flangą ir, žinoma, taupyti šovinius.

Kitoje vieškelio pusėje augo ne miškas, o tik nuplikę brūzgnai. Mūsų laimei, sutrikę enkavėdistai nesivijo. Stabtelėjome, norėdami šiek tiek atsipūsti ir pasitarti, ką toliau daryti. Virpša mostu pašaukė mus, tačiau spėjome žengti vos

keletą žingsnių, kai dešinėje, visiškai netoli, sutratėjo šūviai. Automatų kulkos zvimbė aplinkui, skabydamos belapių krūmų šakeles. Virpša su broliu Kerpe¹¹⁹ net nepasilenkę metėsi pirmyn, šūvių link. Mes pasekėme jais, supdami priešą iš šono. Iš priekyje šmižinėjančių vyrų aprangos buvo aišku, jog mus apšaudė ne rusų kareiviai, o sribai. Susidūrę su jais, mes traukdavomės tik tada, kai jų būdavo kelis kartus daugiau negu mūsų. Visais kitais atvejais puldavome, nes tik taip galėjome papildyti šovinių atsargas ir apsirūpinti ginklais.

Taip atsitiko ir šį kartą. Sribai išsigando ir pabėgo vieškelio link. Mes nesivijome ir aklai nebešaudėme. Aš ir Dagilis stabtelėjome ties kalėdinių eglių trio ir ėmėme dairytis. Kairėje ant kelmo sėdėjo Virpša ir delnu šluostėsi nuo kaktos prakaitą. Jis ranka mostelėjo man kviesdamas. Pasileidau bėgte ir vos neužlipau ant nukauto sribo lavono. Jis jau buvo nuginkluotas, gulėjo aukštiekninkas, išskėtęs rankas. Prie krūtinės pastebėjau prisegtą komjaunuolio ženkliuką ir man pasirodė, kad šis vaikėzas vargu ar turėjo 18 metų. Matyt, tai buvo vienas iš tų 1 600 komjaunuolių, apie kuriuos rašė laikraščiai. Atseit jie išėjo savanoriais į sribų gretas, pasiryžę apginti žemę gavusius naujakurius ir sovietinius aktyvistus nuo miškuose besislapstančių banditų. Nejaugi jis patikėjo komunistų propaganda? Visi žinojo, kad tikrieji partizanai, gyvenantys miške, nežudė nekaltų žmonių. Tiesa, jie nuteisdavo mirčiai NKVD šnipus, bet tai darydavo tik turėdami neginčytinų įkalčių. Už tai negalima buvo jų smerkti, nes pasigailėti NKVD agento reiškę tą patį, ką pasmerkti katorgai dorus žmones.

Perlipau per tą beprasmiškai žuvusį jaunuolį be gailės, jausdamas tik kartų apmaudą. Tokio amžiaus jaunuolis dar negalėjo būti užkietėjęs nusikaltėlis. Ko gero, tai buvo vienas iš tų negalvojančių plevėšų, neatsispyrusių pagundai gauti į rankas ginklą – visų vaikų ir pusbernių svajonę. Galimas dalykas, jog jis nenorėjo šaudyti žmonių, geidė tik pasipuikuoti prieš dar nesusitupėjusius bendraamžius ir kvailokas pusmerges. Vos tik prisiartinau prie Virpšos, vėl pasigirdo šaudymas, šį kartą kairėje, tolokai nuo mūsų. Kadangi ten nebuvo nė vieno mūsų vyro, reikėjo manyti, jog mūsų priešai susikovė tarp savęs.

Virpša tarė:

– *Mums reikia nedelsiant išeiti iš šio miško, kol sutrikusiai vieškelio*

119 Jonas Masilaitis (Kerpė) – Žaliosios rinktinės partizano Petro Masilaičio (Virpšos) (1912–1949) brolis.

sargybai neatėjo į pagalbą pagrindinės jėgos. Išėiti iš miško nepastebėtiems visu būriu neįmanoma. Visai kas kita, jei tai padarysime išsiskirstę po du žmones. Esu tikras, kad net pastebėję laukuose du partizanus enkavėdistai nešoks jų vytiš, kitaip sakant, nemes kelio dėl takelio. Pasidaliname per pusę ir einame į pamiškę. Tu, Dagilis ir Knaras su savo vyrais eisite į rytus, o aš su likusiais – į vakarus. Eikite į laukus, tik gerai atsiplėšę nuo persekiotojų, ir išsiskleiskite kiek galima plačiau. Kiekviena pora elgiasi savo nuožiūra pagal aplinkybes. Perduok mano įsakymą Knarui ir pirmyn!

Abu pakilome ir pasileidome į priešingas puses. Knaras stovėjo, atsirėmęs į varganos pušelės kamieną už kokių dvidešimties metrų, dešinėje rankoje laikė BRNO kulkosvaidį, o kairiąja sėmė nuo žemės sniegą ir laižė. Perdavėme jam Virpšos komandą, o patys nuskubėjome pirmyn, ne į rytus, o tiesiai į pietus. Mūsų manymu, reikėjo pirmiausia kiek galima toliau atitrūkti nuo priešo ir tik tada pasukti į miško pakraštį. Mūsų laimei, enkavėdistai nešoko iš karto persekioti, palaukė tų savo 200 draugų, su kuriais buvome susikovę ankstų rytą netoli Ežerėlės. Tik po to jie išsiskleidė vilnimi ir pagal visas taisykles tęsė miško šukavimą. Kurį laiką dar girdėjome automatų purptelėjimus, bet jie darėsi vis silpnesni. Tai reiškė, jog mes tolome nuo savo persekiotojų, kurie trumpomis serijomis patikrindavo kiekvieną tankesnę eglių būrelį.

Po kurio laiko pasukome į rytus ir netrukus atsidūrėme palaukėje. Kiek akys užmatė, iki pat horizonto driekėsi sniegu padengti laukai, išmarginti krūmokšniais ir ūkininkų sodybomis. Vienkiemiuose ramiai snaudė trobos, pasipuošusios sniego kepurėmis, saulės nušviestos. Gelianti nostalgija užvaldė mane pagalvojus, jog ten viešpatauja kitas pasaulis, kupinas ramybės, meilės ir gerumo. Iš kai kurių namų kaminų į viršų kilo dūmai, primindami, kad ten sužvarbęs pakeleivis gali pasėdėti prie krosnies ir susišildyti sugrubusias rankas. Kiekvienas turi teisę užėti į trobą pakeleję ir pailsėti, tik ne partizanas. Už tai, kad krikščionis žmogus ištroškusiam partizanui leis atsigerti, bus žiauriai nubaustas. Bolševikų valdžia įgrūs jį į kalėjimą, o šeimą su ką tik gimusiu kūdikiu ištrems į apledėjusias salas kažkur Laptevų jūroje...

Laukuose nesimatė nei rusų kareivių, nei sribų. Žmonės tikriausiai net nenutuokė, kokios tragedijos vyksta miške. Juk nėra baisesnės nelaimės, kai jaunuoliai žūsta pačioje jaunystėje, dar nepažinę gyvenimo, veltui motinų išnešioti

ir užauginti. Vieni iš jų atiduoda gyvybę už savo tėvynės laisvę, kiti – kaip tas vaikėzas, per kurį neseniai perlipau, vos neužmynęs batu ant veido – už tai, kad baisiausi tautos priešai bolševikų budeliai kankintų jų tautiečius, tremtų į Sibiro katorgas, naikintų gimtąją žemę, aplaistytą tėvų krauju ir prakaitu. Partizanų motinos jau buvo išverkusios visas ašaras. Jos skausmo surakintomis širdimis praeidavo tylios miestelio gatve pro girtų stribų būstinę, net nepažvelgusios į jų pusę, tačiau stribų motinos ir žmonos elgėsi kitaip. Apie tai buvo pasakojamos siaubingos istorijos. Pastarosios lyg pasiutusios kalės puldavo ir taip jau išniekintus partizanų lavonus, numestus ant turgavietės grindinio, spardė juos, spjaudė ir šlykščiai keikėsi rusiškai. Tikriausiai taip darė ne visos stribų motinos, bet kodėl jos išleido savo vaikus žudyti kitų motinų vaikus? Mes buvome priversti išeiti į mišką, o jie?

Vis dažniau ir dažniau atklysdavo mintys apie apokalipsinį prakeikimą, kuris lyg maras sklido iš Rusijos į Lietuvą ir visą pasaulį. Keista, bet didelių pavojų minutėmis, kai iš visų pusių sėlindavo mirtis, kai visos mintys privalėjo būti įtemptos ir nukreiptos tik viena linkme – kaip išgyventi, aš galvodavau apie visai ką kita. Taip atsitiko ir dabar, nors miške vėl pasigirdo šūviai ir reikėjo nedelsiant kažką daryti, gelbėtis nuo atslenkančios mirties. Vietoj to aš ramiai stovėjau miško pakraštyje ir sprendžiau niekada neišsprendžiamas filosofines problemas. Tiesa, mano akys atidžiai stebėjo retais krūmokšniais išmargintą lauką. Žinojau, jog kai tik jame pasirodys kas nors ypatingo, filosofinės mintys tuoj pat išsilakstys. Nežinau, apie ką tuo metu mąstė Dagilis, su kuriuo buvau tarsi surištas viena virvute, tačiau esu įsitikinęs, jog ne apie atslenkantį pavojų. Jeigu vien apie jį galvotum, be abejonės, išprotėtum. Kai mirtini pavojai pasitaiko retkarčiais ir kai laimingai praeina, nieko ypatingo neatsitinka. Tačiau kai mirtis sekioja iš paskos ištisas paras, savaites ir mėnesius diena iš dienos, būna visai kas kita.

Koks puskilometris nuo miško iš pietų į šiaurę stovėjo išsirikiavusių telefono stulpų eilė, rodanti su sniegu susiliejančią kelią. Kurį laiką jis buvo tuščias, bet tuo metu, kai buvau beprasiziūjąs sakyti, jog laikas eiti pirmyn, nuo Šeduvos pusės pasirodė artėjantis sunkvežimis brezentu uždengtu kėbulu. Kai jis pravažiavo pro mus, atidengtame kėbulo gale išvydome eilėmis susėdusius kareivius.

– *Tai pastiprinimas enkavėdistams!* – pasakė Dagilis. – *Luktelėsimė, kol sunkvežimis pakankamai atitols ir eisime per lauką nosies tiesumu. Kitokių pasiūlymų nėra?*

– *Nėra*, – pritariau aš, šyptelėjęs iš jo ką tik pasakytos standartinės frazės, matyt, tvirtai įkaltos į galvą kareivinėse. – *Atrodo, jog greitai gali būti per vėlu.*

Palaukęs keletą minučių, Dagilis užsikabino kulkosvaidį ant kaklo ir nuklampojo per sniegą vieškelio link. Aš nusekiau paskui jį, dairydamasis į šalis. Kad tik nepasirodytų vėl koks nors pilnas kareivių sunkvežimis iš Radvilonių arba Šeduvos pusės! Laimei, to neatsitiko. Laimingai perėjome vieškelį ir patraukėme miniatiūrinio jaunuolyno link. Vedė Dagilis, nes aš šiose apylinkėse nebuvo nė karto ir absoliučiai nieko nežinojau apie vietos gyventojus. Ėjome neskubėdami, kad nesukeltume nereikalingo įtarimo. Iš tolo žiūrint, enkavėdistų šnipai privalėjo pamanyti, jog esame sribai, o ne partizanai, kurie jau kurį laiką nebevaikščiojo dieną.

Laimingai pasiekę vos keliolikos arų eglynėlį, išsirinkome patogią stebėti vietą ir sustojome. Nors miškas liko už gerų poros kilometrų ir niekas mūsų nesivijo, tai dar nebuvo išsigelbėjimas. Iki vakaro buvo pasiutusiai daug laiko. Stovėjome tarp eglių ir su apmaudu žvelgėme į savo paliktus pėdsakus. Tik dabar prisiminėme padarę šiurkščią klaidą, nepaėję vieškeliu nors šimtą metrų į vieną ar kitą pusę. Labai jau norėjosi kuo greičiau nutolti nuo kelio, kuriame kiekvieną momentą galėjo pasirodyti ginkluotų baudėjų prikimštas sunkvežimis. Palikome pėdsakus, todėl dabar privalėjome palaukti vakaro stebėdami, ar jais neatseka apmokytų šunų vedami žmonių naikintojai.

Laimei, mūsų būgštavimai nepasitvirtino. Iki pat miško laukuose tebeviešpatavo ramybė. Buvo ramu ir aplink gojelį išsimėčiusiose sodybose. Matėme, kaip pašėrę gyvulius žmonės vėl sulindo į trobas. Taip daryti juos vertė vakarop pakilęs šaltukas, kurį pajutome netrukus po to, kai pasiekėme šį kalėdinių eglių gojelį. Su ilgesiu žvelgėme į ūkininkų sodybas, tačiau gerai žinojome, jog atsispirsime bet kokiai pagundai dieną užėiti pas žmones pasišildyti, išgerti lašelį vandens arba truputį užkąsti. Mes buvome davę sau žodį saugoti gyventojus nuo galimų nemalonumų ir tesėjome jį. Reikėjo saugotis visų kaimo gyventojų, tiek blogų, tiek gerų. Pastarieji niekaip negalėjo atsikratyti ydų, kurios pražudė

ne vieną gyventoją. Kaimo žmonės buvo patiklūs ir per daug plepūs. Veltui sąmoningesnieji dainavo visiems žinomos dainos leitmotyvą:

Lietuvi, prikąsk liežuvį,
Nes priešas klauso mus...

Deja, nuo seno lietuvių širdyje įsigalėjusių įpročių atverti vienas kitam širdį taip greitai pakeisti nebuvo įmanoma. Gyvendami vienkiemiuose, atskirti nuo miestų ir pasaulio, kaimo žmonės nepraleisdavo progos, nepasidalinę naujienomis su vos ne už kilometro gyvenančiu artimiausiu kaimynu. Geri žmonės negalėjo patikėti, kad tas, su kuriuo kartu užaugo, kartu sėdėjo mokyklos suole ir kartu priėmė pirmąją Komuniją, keletą dienų pakankintas NKVD rūsyje, taps išdaviku. Užėiti pas nepažįstamus žmones partizanams reiškė palikti kur kas pavojingesnius pėdsakus, negu einant šviežiai iškritusiu sniegu padengtais laukais. O tai buvo pavojinga ne tik mums, bet dar labiau apylinkės gyventojams. Štai kodėl mes stovėjome tarp eglučių spaudžiant šalčiui, sužvarbę iki paskutinio kaulelio, tvirtai pasiryžę nesulaužyti savanoriškai priimtos partizano nuostatos. Dagilis trynė rankas, trypčiojo kojomis, kol pagaliau tarė:

– *Aš nebėgaliu ilgiau kentėti!*

Jis nešiojo karišką milinę, kuri būdavo labai patogi užsikloti ir pasikloti, bet menkai gynė nuo šalčio. Mano trumpi Lietuvos kariuomenės karininko kailinukai neblogai saugojo nuo šalčio viršutinę kūno dalį, bet žemiau juosmens buvo liūdniau. Pakinklius plovė tarsi peiliu, nors, kaip ir visi, nešiojau apatines kelnes. Gerieji žmonės, atėjus žiemai, aprūpino jomis visą mūsų būrį. Žymiai lengviau būtų buvę kentėti, jei, beklampodami per miško kemsynus, nebūtume suprakaitavę. Tuomet marškiniai buvo prilipę prie kūno, kurie dabar, bestovint šitame eglynėlyje, ėmė virsti ledu. Dagilis atsistojo, užsivertė ant pečių degteriovką, bet tuoj pat susikeikęs nusiėmė. Klausti jo šitokio nepasitenkinimo priežasties neprireikė: aš pats išgirdau varpelio skambesį kitoje gojelio pusėje. Į netoliese esančią sodybą lauko keliuku smagiai čiuožė šlajukai¹²⁰, kuriuose sėdėjo du vyrai.

– *Tik pats Belzebubas galėjo pasiūsti šituos piršlius tokiu momentu!* – nirdamas pasakė Dagilis.

120 Šlajukai – gražios išėiginės rogės su sėdynėmis.

Ar tai iš tikrųjų buvo piršliai, ar ne, negalėjome žinoti, nes šlajukai pralėkė už trejeto šimtų metrų nuo mūsų. Galėjo tai būti ir du sribai, pasidėję automatus ant rogių. Kaip ten bebūtų, susidarius tokiai padėčiai, privalėjome atidėti kelionę ir palaukti, kol nežinomi svečiai išsinešdins iš šitos sodybos. Per daug arti buvome prie sribų ir enkavėdistų knibždančio Šeduvos miestelio. Matėme, kaip šlajukai privažiavo prie tvarto, kaip sodybos šeimininkas pasitiko svečius ir nusivedė juos į trobą. Kadangi neturėjome žiūronų, neįmanoma buvo sužinoti, ar jie ginkluoti. Labai galimas dalykas, jog šie du vyrai iš tikrųjų buvo piršlys su jaunikiu, nes buvo pats piršlybų metas. Skardžiai lojęs šuo nutilo, o netoliese esančios sodybos kieme stovėjusi ir viską stebėjusi moteris nuėjo į trobą. Keliolikai minučių sudrumstas peizažas vėl atgavo olimpinę ramybę.

– *Kaip tu manai, gal iš tikrųjų į tą sodybą atvažiavo piršliai?* – paklausė manęs Dagilis.

– *Velniai žino. Gal piršliai, o gal sribų vyresnieji, stebintys pamiškėje esančius vienkiemius. Atvažiavo į šią sodybą ne tiek iš pareigos, kiek užsigeidę samagono. Įdomu, ką jie darytų, jei sužinotų, kad šitame eglynėlyje tūno du partizanai su kulkosvaidžiu?*

– *Baigtų gerti ir mautų tolyn. Tačiau man atrodo, kad ten ne sribai, o piršliai.*

– *Ir man taip atrodo.*

Dagilis patylėjo kurį laiką ir tarė:

– *Einam ir mes į tą sodybą! Padėsime piršliui išpiršti nuotaką, išgersime po taurelę ir kapitališkai sušilsime! Ar tu supranti, jog aš nebegaliu daugiau kentėti! Dar valanda ir sušalsiu į ledą.*

Aš per priedartą nusijuokiau.

– *Nesušalsi. Velnias negriebs. Palauksim, kol piršliai išvažiuos iš šitos sodybos arba kol troboje uždegs lempą.*

Žiburys troboje išiziebė tik pradėjus temti. Dabar jau buvo galima eiti. Mes palikome eglynėlį ir nuklampojojome per lauką tiesiai į rytus. Sustipome taip, jog nebesistengėme ieškoti kokios nors galimybės užmaskuoti savo pėdsakus.

Pažeidėme taisyklę, kurios reikėjo šventai prisilaikyti. Mat galėjo atsitikti taip, jog po nepasisekusio miško košimo įtūžę NKVD viršininkai bus išvarę savo kareivius ieškoti partizanų paliktų pėdsakų. Suradus juos, be didelio vargo galima atsekti iki sodybos, kurioje apsistojo pabėgėliai. Nors partizanai velniškai ištvėringi, niekas negali apsieiti be maisto ir poilsio. Taip galėjo skaudžiai nukentėti ne viena iš septynių mišką palikusių dvejukių, tarp jų ir aš su Dagiliu. Laimei, to neįvyko. Baudėjai neieškojo pėdsakų pamiškėse.

Po savaitės apie šį miško košimą sužinojome pikantiškų detalių. Apie jas papasakojo vienas ūkininkas, viską girdėjęs savo ausimis. Jis nuvežęs į malūną sumalti grūdų ir užėjęs į arbatinę sušilti. Joje sėdėję pusgirčiai keturi sribai ir garsiai komentavę neseniai patirtus nuotykius krečiant Radvilonių mišką. Vienas iš jų, vos bepajėgiąs apversti liežuvį, prisiekinėjo skelsiąs į snukį pačiam NKVD viršininkui, kuris už nepasisekusią operaciją kaltinąs vien sribus. Atseit jie leidę partizanams prasiveržti per vieškelį! Bet ką galėję padaryti vargšai sribai, daugiausia ginkluoti tik šautuvais, jei šitame ruože jų tebuvę vos 50 vyrų? Juos puolė ne mažiau kaip 200 partizanų, kurių kas antras turėjęs po kulkosvaidį! Pastarieji puolę su tokia ugnimi, jog nuo kurtinančio triukšmo ir kulku dulkėjęs šviežiai iškritęs sniegas!

Sužinojome, jog šturmuodami vieškelį susidūrėme ne su kadriniais NKVD kariuomenės kareiviais, o tik su baltais kombinezonais vilkinčiais sribais. Enkavėdistai tuo metu buvo išsidėstę abiejuose flanguose, tačiau, įvykus susišaudymui, be viršininkų įsakymo nepaliko savo postų ir kartu leido partizanams pabėgti! Tikri šunsnukiai, nes kitiems verčia savo kaltes! Apskritai valdžios garbinami kareiviai buvę panašūs į manekenus su medinėmis galvomis! Jie puldavo tik tada, kai politrukas išitraukdavo naganą. Jie vaikščiojo po mišką lyg musmirių apsiėdę ir neieškojo partizanų, tik akiai šaudė į kiekvieną eglaičių būrelį! Tik per jų kaltę „liaudies gynėjai“ neteko keturių draugų. Arbatinėje sribai gėrė už jų vėles ir prisiekinėjo žiauriai atkeršysią „banditams“ ir visiems jų rėmėjams! Be to, jie būtinai surasią netoli Klagų miško esantį labai gerai užmaskuotą bunkerį, kuriame pavyko pasislėpti persekiojamiems „banditams“! Visi buvo įsitikinę, jog tik tokiu būdu galima paaiškinti stebuklingą partizanų dingimą. Miškas buvęs išsukuotas taip, jog pasislėpti jame negalėjęs net kiškis. O visose palaukėse stovėję sargybų postai. Niekas negalėjo nepastebėtas išeiti iš miško!

Bet mes išėjome. Išėjome ne tik aš su Dagiliu, bet ir mūsų draugai. Niekas iš būrio nebuvo nukautas ar sužeistas, ir tai buvo panašu į stebuklą! Tikriausiai mums padėjo karpyti miško kontūrai ir atsitiktinumai, kad nesusidūrėme akis į akį su pamiškėse išstatytais sargybos postais. Kokiu būdu pasisekė išeiti iš miško Knaro vyrams, nežinau. Po išsiskyrimo vėl susitikome tik po poros savaičių, kai viskas jau buvo pasimiršę. Nauji įvykiai užgožė praėjusius. O Virpša, Kerpė ir dar trys vyrai išsigelbėjo, galima sakyti, anekdotiškai. Kelyje jie sustabdė du ūkininkus, nuvežusius į Radvilonius kažkokius baudėjų viršininkus, pakeliui tikrinusius visus stribų ir enkavėdistų postus. Virpšos vyrai susėdo į roges, važiavo vieškeliu vos ne iki pat Šeduvos, o paskui pasuko Velžių link. Juos, be abejo, pastebėjo pamiškėje esantys enkavėdistų postai, tačiau, matyt, palaikė viršininkais, grįžtančiais į Šeduvą. Kokių tik atsitiktinumų nepasitaiko gyvenime!

Tuo turbūt ir reikėtų užbaigti pasakojimą apie vienos dienos nuotykius 1945 m. gruodį, Radvilonių miško košimo metu. Išlikome gyvi ir sveiki, bet ne todėl man įsiminė ši diena, nors daugybė kitų panašių susidūrimų su enkavėdistais ir stribais negrįžtamai užsimiršo. Visko neįmanoma beprisiminti nuotykių perpildytame gyvenime. Ši diena nepasimiršo galbūt todėl, jog po jos sekė lyrika, visada jaudinusi mane labiau už kvapą gniaužiančius epizodus. Manau, jog ir apie tai reikia papasakoti. Kitą naktį po laimingai pasibaigusių nuotykių Radvilonių miške mūsų nelaukė garuojanti sriuba ar stiklinė čiobrelių arbatos šiltoje troboje. Nepriglaudė mūsų šalčio ir nuovargio iškamuoto kūno lova. Dėl to, žinoma, nieko negalima kaltinti, išskyrus save. Galimas dalykas, jog kiekvienas ūkininkas pakelėje būtų užjaučiančiai atvėręs savo trobos duris, bet mes į nieką nesikreipėme. Aplinkui gyveno nepažįstami žmonės, ir mes nutarėme neužėiti nė pas vieną iš jų, kad neišsiduotume. Ėjome pirmyn, aplenkdami sodybas, kalendami nuo šalčio dantimis, niekaip neįstengdami sušilti. Kojos buvo sustingusios, žingsniai vangūs. Nuovargis ir šaltis buvo taip paveikę organizmą, jog šis nebepajėgė prisikelti iš sąstingio. Išdžiūvusią burną vilgėme čiulpdami sniegą, bet tai nepadėjo.

– *Kur mes einame?* – paklausiau Dagilio.

– *Pas mano pažįstamą ūkininką,* – atsakė jis, paminėjęs kažkokio kaimo pavadinimą.

– *Ar toli iki jo?*

– *Bus koks dešimt kilometrų, jei eisime tiesiai per laukus. Keliais būtų gerokai toliau.*

Aš mintyse tik sudejavau. Man pasirodė, jog anksčiau sušalsime arba visiškai neteksime jėgų, kol nuklamposime tuos dešimt kilometrų. Kulkosvaidį nešėme pakaitomis. Kai ateidavo mano eilė, užsiversdavau ant skaudančio peties ir šlitiniuodavau pirmyn, neįstengdamas net suvaitoti, sunkiau negu Simonas Kirenietis¹²¹, kuriam buvo liepta padėti Dievo sūnui tempti kryžių. Pagaliau atėjo toks momentas, jog kojos visiškai atsisakė judėti, o šaltis sukaustė plaučių alveoles. Pradėjome dusti. Kai priekyje pasirodė kažkokios sodybos siluetas, abu vienu kartu sušnibždėjome:

– *Reikia eiti pas žmones!*

Bežodžių pasukome sodybos link. Prisėlinome prie tvarto ir apsidžiaugėme įsitikinę, kad prie vielos, nutemptos nuo jo iki trobos, nėra ant slankiojančios grandinės pririšto šuns. Tai nebuvo keista, nes pastaruoju metu arčiau miško gyvenantys ūkininkai nakčiai šunis uždarydavo troboje. Ne todėl, jog neretai juos sudraskydavo sodyboje apsilankę vilkai, bet tik gindamiesi nuo sribų ir enkavėdistų teroro. Gyventojai pastebėjo, jog į tas sodybas, kuriose naktį lojo šuo, beveik visada dieną apsilankydavo geras pusšimtis ginkluotų komunizmo inkvizicijos tarnų. Jie iškratydavo visus trobesius ir, nieko kompromituojančio neradę, neišsinešdindavo, pradėdavo tardyti suaugusiuosius ir vaikus, reikalaudami pasakyti, kur pasislėpė naktį atėję „banditai“. Neįmanoma buvo įtikinti visagalių belzebubų, kad šunys loja ne tik ant žmonių, bet ir ant kiškių, atšokavusių į sodą pagrauzti obelų žievės, ant prie tvarto atslinkusios lapės arba netoliese slankiojančių vilkų. Karo metu šitų „keturkojų enkavėdistų“ priviso net mažuose miškeliuose, kur anksčiau niekada nebūdavo. Žmonės pasakojo, jog jie užplūdo Lietuvą iš Baltarusijos ir dar toliau, kaip ir dvikojai jų gentainiai.

Šeduvos sribai buvo tokie pat, kaip ir jų „idėjos“ broliai Rozalime, Pakruojyje, Radviliškyje ir kituose Lietuvos miesteliuose. Jie ne tik durtuvais išbadydavo šieną daržinėse ir išlandžiodavo visas palėpes, bet ir išnaršydavo

121 Simonas Kirenietis buvo tas žmogus, kurį romėnai privertė nešti Jėzaus iš Nazareto kryžių, kai Jėzus buvo vedamas prie Golgotos nukryžiuoti.

spintas, komodas, kraičio skryneles ir stalų stalčius. Po tokio valdžios gynėjų apsilankymo namuose nebelikdavo žiedų, laikrodžių, sidabrinių šaukštų, pinigų ir vertingesnių suvenyrų. Be viso to, išvažiuodami sribai išsiveždavo rūsyje nokinamo vyno butelius, rūkytas dešras, kumpius ir lašinius. Prieš pusmetį jie visa tai pavogdavo nematant šeimininkams, bet dabar, susilpnėjus partizanų veiklai, valdžios gynėjai darė nusikaltimus nebesislėpdami. Vargas tam, kuris pabandydavo ginti savo turtą skųsdamasis sribų vyresniesiems. Toks „fašistas“ būdavo vietoje nušaukiamas, subadomas durtuvais, nuvežamas į miestelį ir pametamas ant turgavietės grindinio.

Mes įslinkome į tvartą, trokšdami kuo greičiau sušilti ir šiek tiek atgauti jėgas. Be to, labai jau nesinorėjo žadinti nepažįstamų žmonių ir be mirtino reikalo sukelti jų širdyse nerimą ar abejones. Taip darydami būtume sulaužę partizanų etikos taisykles. Mes beveik niekada neužeidavome pas nepažįstamus žmones, ir tai žinojo visi gyventojai. Priešingai darydavo tik apsimetėliai, persirengę enkavėdistai arba sribai. Toks šitų nenaudėlių būrys vasarą gastroliavo Radviliškio valsčiuje ir sušaudė keletą niekuo dėtų vargšų žmonių, tarp jų dar Smetonos laikais žinomą laisvamanį. Paskui užėję pas pasiturintį ūkininką gyrėsi, jog visi komunistų bernai sulauksią tokio likimo. Nors partizanams trūksta amunicijos, Lietuvos išdavikams kulku pakaks.

– *Viešpatie, kaip čia gera!* – sušnibždėjo Dagilis.

Pasišviesdami bateriniu žibintuvėliu, apžvelgėme erdvų plūkto molio tvartą. Jo viduriu buvo nutiestas platus lentinis takas, o iš abiejų pusių garduose gulėjo naminiai gyvuliai: tolimiausiame gale – kiaulės, viduryje – karvės, o prie bendros sienos su daržine – arkliai. Priešais juos garde su lentinėmis grindimis ilsėjosi šešios avys. Jų rezidencijoje buvo sausa, švaru ir pasiutusiai jauku, palyginti su kitame tvarto gale esančia kiaulių buveine. Tikros aristokratės.

– *Man atrodo, jog neverta žadinti iš miego visiškai nepažįstamų žmonių,* – pasakė Dagilis. – *Tvarte gana šilta, kad atsileistų mūsų sustingę sąnariai. Pailsėsime kokią valandą ir tęsime kelionę. Iki mano prieteliaus beliko vos viena valanda kelio. Manau, jog sutiksi su manimi?*

– *Žinoma!* – patvirtinau aš. – *Tu pasakei tai, ką aš pagalvojau, vos įėjęs į šį tvartą.*

Dagilis perlipo per karčių tvorelę, atrėmė prie sienos kulkosvaidį, pasimetė po savimi plakelį šieno ir atsigulė šalia senės avies. Protingas gyvulėlis neišsigando ir nepradėjo bliauti. Jis suprato, kad žmonės pateko bėdon, ir žvelgė į mus su užuojauta. Man pasirodė, jog su šituo avių pulkeliu mes suradome dvasinį kontaktą, todėl pasekiau Dagilio pavyzdžiu, atsigulęs kitoje gardo pusėje. Prisiglaudžiau prie šilto ir švelnaus avies kailio ir pasijutau devintame danguje. Mes ketinome tik sušilti ir mažumėlę atsiilsėti, tačiau nepajutome, kaip užmigome letargo miegu. Tik apie rytmetį sukilusios avys pažadino mus iš sapnų karalystės.

– Pramigome! – apmaudžiai tarė Dagilis. – Kelionę pas mano prietelių teks atidėti kitai nakčiai. Netrukus į tvartą ateis šeimininkas šerti gyvulių. Man rodos, neverta skubėti užmegzti su juo pažinties. Pakaks, jei tai padarysime tik pavakarį. Siūlau lipti ant perdangos, giliai įsirausti į šieną ir pamiegoti iki soties. Kita tokia proga gali negreit pasitaikyti!

Mes taip ir padarėme. Pralindėjome šiene visą dieną, kaip reikiant išsimiegojome ir pailsėjome. Per tą laiką į tvartą keletą kartų buvo užėjęs šeimininkas ir jo žmona su dukterimis. Jos melžė karves, šėrė kiaules, pasilipusios ant kopėčių krapštė žemyn šieną, bet mūsų nepastebėjo. Mes tylėjome tarsi pelės po šluota, nors, išgirdus pieno čiurkšles atsimušant į kibiro šonus, norėjosi užsikimšti ausis. Mūsų gertuvės seniai buvo tuščios, kamavo ne tik alkis, bet ir troškulys. Nepaisant to, tvirtai laikėmės savanoriškai prisiimto įsipareigojimo išlįsti iš slėptuvės tik pavakarį.

Pasirodėme šeimininkui vakare, kai jis atėjo į tvartą šerti gyvulių. Mūsų džiaugsmui, jis nė kiek neišsigando, tuoj pat nusivedė į trobą, vaikams įsakė stebėti apylinkę, o mums liepė nusirengti ir sėstis prie židinio. Šeimininkė atnešė po sklidiną taurelę degtinės ir privertė išgerti kažkokių žolių arbatos su mėlynių uogiene, kad nesusirgtume. Ji aikčiojo sužinojusi, kad tokią šaltą naktį ir dieną mes praleidome gulėdami palėpėje ant šieno, ir barė, jog neatėjome į trobą. Kad naktį praleidome avių garde, nesakėme.

Mus ne tik karališkai pamaitino, išeinant įdėjo maisto, bet ir abiem padovanojo po šiltus, bajinius autus. Palikome šito tauraus nepažįstamo ūkininko sodybą tarsi atgimę. Palaimintos šilumos prisipildė ne tik kūnas, bet ir dvasia. Mes dar kartą pajutome, kad tauta su mumis.